

Månadsnytt

Årgång 20 - Nr 4 - April 2004

Sveriges Pensionärsförbund - Seniororganisationen i tiden
Karlskogaföreningen

Valborg, maj månad och äntligen vår . . .

Äntligen är våren här. För de flesta av oss har väl vinterhalvåret känts långt, kallt och jobbigt.

Först ska man nämligen klara av de långa och mörka höstdagarna, ofta åtfölja av regn och rusk och sedan kommer snön i drivor.

Snöröjningen av gator och trottoarer är ju heller inte vad den varit. För de som är beroende av en rullator eller annat hjälpmedel för att kunna ta sig fram måste detta vara extra besvärligt. Ibland ställer snöfallen också till med elavbrott när blötsnön lägger sig över ledningarna. Lägg därtill kylan och halkan i januari och februari.

Eländes elände!

Det är då man undrar om man inte bosatt sig på fel breddgrad.

Förr, när man var yngre, kunde man åtminstone ta sig en skidtur eller spanna på sig skridskorna, men det törs man ju inte längre. Risken är uppenbar för armar och ben eller också lyckas man åstadkomma ett komplicerat lårbensbrott. Nej, sjukvården tycks ha fullt upp ändå. Så den sortens övningar får vara.

Eländes elände!

Nej tacka vet jag våren och sommaren.

Våren kan man väl säga inleds med Valborgsmässaafton. Det är då många hälsar våren med sång och tal och man tuttar på stora bål. Man kanske sedan äter lite extra gott och festligt. En del gör det i släktingars eller vänners lag.

Vårfesterna kring den sista april och 1:a maj har hos oss och i andra nordgermanska länder firats sedan urminnes tider och är av hedniskt ursprung.

Längre söderut firar man en rad helgon under dessa dagar.

Till det lite mera sorgliga under sommarmånaderna hör att de flesta av SPF:s föreningsaktiviteter ligger i träda fram till i augusti månad. Anledningen till detta är flera. En del åker till sina sommarstugor, reser eller har andra saker för sig. "Flickorna" som sköter vår expedition vill också ha lite "semester" några veckor liksom alla andra funktionärer.

Men i augusti startar vi återigen upp vår omfattande verksamhet med kurser, Träffar, Kafferep, Vetgiriga veteraner, Månadsmöten, resor m.m. Välkomna då, och till dess ha en riktigt skön sommar.

Redaktören

Bengt Aldén tilldelades Årets Seniorstipendium och Per Leksell invaldes i distriktstyrelsen.

sidan 7

Ulla och Jan-Erik Averås som nyligen kommit hem från sin spännande Sydamerikaresa skriver om Folken som försvann.

sidan 8

Föreningens egen "historieprofessor" Bertil Edling skriver om seden med Valborgsmässaeldar och slottet Tre Kronors öden.

sidan 10

Almanackan

(Sparas lämpligen till nästa nummer av Månadsnytt)

Manusstopp för nästa nummer av Månadsnytt, torsdagen den 19 augusti.

Distribution, fredagen den 27 augusti.

Torsdagen den 29 april kl. 14.00

Missionskyrkans samlingsal. **Månadsmöte.** Hembygdsföreningens ordförande Karin Öman: Hembygdsföreningen och dess arbete i dagens samhälle. Kaffeservering. Föranmälan till tel. 302 40 eller 353 61.

Lördagen den 8 maj kl. 10.00-12.30

Träffen. Utställning. Kaffeservering.

Torsdagen den 13 maj

Månadsmöte med utflykt till natursköna Ånaboda med lättare tipspromenad, lunch, sång och musik. Bussar avgår från Karlskoga. Buss avgår från Bussterminalen kl. 11.00, Torget kl. 11.05, Sandvikens busshållplats 11.15. Anmälan till tel. 302 40 senast 12 maj.

Torsdagen den 27 maj kl. 13.00

Kafferepet. Utflykt till Kulturhusen Berget i Degerfors. Samling vid Träffen kl. 13.00. Anmälan senast 25 maj till Britta tel. 520 61 eller Inga-Lisa tel. 366 77.

Torsdagen den 19 augusti

Labbsand. **Funktionärsträff.**

Lördagen den 4 september kl. 10.00-12.30

Träffen. Höstupptakt med musikunderhållning och utställning. Kaffeservering.

Tisdagen den 7 september kl. 14.00

Missionskyrkans samlingsal. Vetgiriga veteraner. Kriminalvårdare Tommy Persson: Kåserar om kriminalvården i Karlskoga. Kaffeservering. Medarr: Medborgarskolan.

Torsdagen den 30 september kl. 14.00

Missionskyrkans samlingsal. **Månadsmöte.** Med föreningsinformation. Underhållning: Orkestern Einar Perssons vänner. Kaffeservering och lotterier. Förhandsanmälan till tel 302 40 eller 353 61.

Torsdagen den 28 oktober kl. 14.00

Missionskyrkans samlingsal. **Månadsmöte** med föreningsinformation. Kåseri av Carl-Anders Lindstén, Örebro: Märkliga källor, stenar och träd. Kaffeservering och lotterier. Förhandsanmälan till tel. 302 40 eller 353 61.

Vi hälsar följande nya medlemmar välkomna

Inga och Tage Philipson, Kungsvägen 39
Karin Persson, Ingemarsvägen 22

Sommarstängningen av expeditionen

Som vanligt ”semesterstänger” expeditionen under några veckor även i sommar. **Sista öppna dag blir onsdagen den 19 maj för att åter öppna måndagen den 16 augusti.**

För brådskande frågor och ärenden under sommaruppehållet var god kontakta närmaste ansvarig person. Se namn och telefon i Lathunden.

Höstsäsongens bioprogram

Pensionärsbions föreställningar på Nya Sagabio fortsätter och är nu bokade för hösten. Det blir åtta filmer varannan onsdag med början den 1 september och den sista den 8 december. Lite beroende på besöksantalet kommer filmerna att visas i den större av de två nybyggda biosalongerna i f.d. A-salen.

Redaktör och ansvarig utgivare: **Bengt Aldén, tel 370 24, 070-604 51 50. E-post: 058637024@telia.com**
Kansli och expedition: **Solbringan, 691 83 Karlskoga. Tel 302 40. Öppen varje vardag kl. 10-12.**
Föreningens ordförande: **Anders Jones, tel 576 18. E-post: jones058657618@telia.com**
Föreningens sekreterare: **Ulla Averås, tel 72 53 00. E-post: ulla.averas@privat.utfors.se**
Föreningens kassör: **Lennart Johannesson, tel 510 14. E-post: jenl@swipnet.se**
Föreningens Internet hemsida: **www.spf.karlskoga.just.nu**
Föreningens postgiro: **94 41 25-4**
Tryckning: **Karlskoga Grafiska, tel 300 53. E-post: grafiska@telia.com**

Välkommen till en trevlig utflykt till natursköna Ånnaboda! Torsdagen den 13 maj.

Föreningen bjuder på buss t&r Karlskoga. För de som vill delta arrangeras en lättare tipspromenad.

Lunch och kaffe serveras i restaurangen. Där kan man välja mellan en kött- eller fiskrätt för det facila priset av 65:- inkl. dricka, kaffe och kaka.

Det hela avslutas med sång och musikunderhållning.

Buss avgår från Karlskoga Bussterminal kl. 11.00, Torget kl. 11.05, Sandvikens busshållplats ca kl. 11.15.

Anmälan till tel. 302 40 senast 10 maj.

Ordföranden har ordet

”Vårterminen” närmar sig slutet.

En liten återblick på allt som hänt i SPF-föreningen sedan årsmötet 29 januari i år, då jag tillträdde som ordförande, visar att rapporteringen i Månadsnytt över verksamheten i föreningen, fungerar alldeles utmärkt! Detta

medför, att en upprepning från min sida över allt som hänt under våren, med alla dess aktiviteter, inte är nödvändig! Det mesta tycker jag har fungerat alldeles ypperligt.

Din möjlighet att påverka vår verksamhet finns ju, dels genom personliga kontakter och dels genom inlägg under ”Ordet är fritt” i Månadsnytt. Du är alltid välkommen med bidrag till vår verksamhet på ett eller annat sätt. Till exempel smånotiser om diverse händelser inom föreningen. Information är viktig i alla led i en förening. Men jag har en känsla av att detta har ökat på sistone.

Jag har också upplevt ett mycket gott samarbete inom alla områden av föreningen. Och jag uppskattar den öppenhet som föreningen kännetecknas av.

Efter en ”vårtermin” i SPF Karlskoga-föreningen fylld med många olika aktiviteter, vill jag och styrelsen tacka Er alla, som på ett eller annat sätt bidragit till att göra vår verksamhet uppskattad.

Vi i styrelsen önskar alla i föreningen en riktigt skön och behaglig sommar.

Anders Jones

Ny golfsäsong

SPF-golfen startar den 3 maj med en poängbogeystävling om nu inte vårvädret lägger hinder i vägen. Restande tävlingar innan sommaruppehållet blir: 10/5 Slg, 17/5 Pb, 7/6 Foursome, (föranmälan), 14/6 Slg, 24/6 Slg. rapporterar tävlingsledare Niels Ekelund.

Motionsgymnastik

Du som är intresserad av att hålla din kropp i trim kom till motionsgymnastiken i Nobelhallens Bordtennishall (ingång vid Bowlinghallen). Verksamheten börjar igen den 8 september kl. 10.00. Du behöver inte föränmäla dig och de två första gångerna är gratis.

Vandra i vackra Kilsbergen med Sten-Olof Bergman

Redan i förra numret av Månadsnytt skrev vi om Studieförbundet Vuxenskolans inbjudan till vandringar i Kilsbergen med start den tisdagen den 4 maj. Första samling sker vid Kils kyrka Närkes Kil klockan 09.30.

Den första vandringen följs sedan av vandringar den 18/5, 25/5, 1/6 och 8/6 Priset för samtliga är 400 kronor. Medtag oömma kläder och stövlar/kängor, samt fika eller frukt till pauserna. Anmälan till tel. 019 611 94 80. Som gammal Kilsbo har Sten-Olof Bergman mycket att berätta om Kilsbergen.

SPF:s damkör

Vid månadsmötet den 15 mars framträdde SPF:s egen damkör under ledning av Alice Bernhardsson. Det blev ett uppskattat program med en rad välkända vårvisor.

SPF:s damkör med Alice Bernhardsson vid pianot.

Betr. SPF:s försäkringar

Som medlem i SPF har du som bekant möjlighet att teckna förmånliga försäkringar. När det gäller hem-/bostadsrätts, fritidshus och villaförsäkringar och personbilsförsäkringar kan man teckna dessa genom Länsförsäkringar Bergslagen. När det gäller s.k. sakförsäkringar som olycksfall och dödsfall tecknas dessa genom Skandia.

SPF:s kontaktman i försäkringsfrågor är Per Røjare och han meddelar att om man har tecknat SPF:s Gruppolycksfallsförsäkring och råkar ut för en olycksfallsskada och har frågor i samband med detta, så ring Per Røjare, tel. 356 41. Du kan då diskutera ditt fall med honom och han ordnar så att du får de handlingar som behövs för att gå vidare med ditt ärende.

- Ett tips, glöm inte att spara de kvitton du kan komma att få i anledning av skadan. Det kan röra sig om läkarvårdskvitton, taxiresor m.m.

- Har du tecknat GruppLivförsäkringen kan det i samband med ett dödsfall underlätta för dina anhöriga om de känner till att en livförsäkring finns genom SPF, säger Per Røjare.

SPF-medlemmar har möjlighet att hos minst två försäkringsbolag teckna hem-villaförsäkring med rabatt. Dels hos Länsförsäkringar som har tecknat avtal med Örebro distriktet, dels hos If som erbjuder SPF-medlemmar 15 % premierabatt och därtill bonus på upp till 20 % baserat på hur många försäkringar som medlemmen tecknar hos bolaget.

För de som vill meta mer om SPF:s medlemsförsäkringar finns en informativ broschyr på vår expedition.

SPF uppmärksammades på Föreningsdagen

Lördagen den 27 mars arrangerade Karlskoga Centrumledning och Kultur & Föreningsförvaltningen en Föreningsdag på Alfred Nobels torg. Inte mindre än ett 30-tal föreningar deltog och bland dem SPF med en snygg egen monter där vi bl.a. på utställningsskärmar visade upp delar av vår verksamhet.

Trots att lördagen var lite kylslagen besöktes Föreningsdagen av mycket folk. Vår monter bemannades av Anders Jones, Owe Jacobsson och Bengt Aldén som delade ut information och pratade med besökarna om vår verksamhet.

Owe Jacobsson, Anders Jones och Bengt Aldén vid SPF:s monter.

Det här var första gången som Föreningsdagen arrangerades och Kultur & Föreningsförvaltningens chef Monica Näsman var mycket nöjd med arrangemangen.

- Ja, det visade sig att alla medverkande föreningar och besökare tyckte att det var ett trevligt arrangemang med bra blandning av utställare och medverkande. Vi tyckte att det var viktigt att på det här sättet kunna visa bredden av kommunens föreningsliv, poängterade Monica Näsman.

En nöjd Monica Näsman under Föreningsdagen.

Välbehövliga hjälpsändningar går till Ryssland

Nils Jonasson åker varannan månad till Viborg i Ryssland med kläder och andra förnödenheter, berättade han vid Vetgiriga veteraners möte den 6 april. Bakom ligger en hjälporganisation som har sina rötter i Immanuelskyrkan i Örebro. Runt om i vår region finns flera insamlingsställen, varav Nils svarar för ett i sin villa i Karlskoga.

Allt sker på frivillig väg och bekostas dels av deltagarna själva, dels genom insamlade medel.

Nils Jonasson: För transporten använder vi en lånad linjebuss från Länstrafiken. Den fyller vi till bristningsgränsen med kläder, möbler, hushållsartiklar och teknisk utrustning som blivit överflödigt eller föråldrad t.ex. vid våra sjukhus.

- Det blir bara plats för 4-5 personer, som kan följa med. Numera tillåts nämligen bara 50 kg per person vid införsel till Ryssland. Väl framme vid gränsen lossar vi därför övervikten och åker sedan tillbaks och hämtar mer ett antal gånger. Och varje gång ska man genom tullerna, där tullarnas humör avgör hur fort det ska gå. Det går fortast med mutor, men det har vi inte råd med.

- Väl framme hjälper Baptistkyrkan i Viborg till med utdelning till behövande och en läkare fördelar sjukvårdsutrustningen.

- Nöden och fattigdomen är stor bland de behövande och kulturkrocken påtaglig när det finns en sophög framför entrén till varje hus och när använt toalettpapper kastas i en korg bredvid. Här behövs kläder och sängkläder för att klara kylan vintertid, berättar Nils till bilderna han visar.

- Klasskillnaderna är enorma. Samtidigt passerar långträdare lastade med västeuropeiska lyxbilar gränsen. Så det finns pengar nånstans, men tydligen inte för någon social fördelning. Krimi-

Nils Jonasson avtackades med blommor för sitt föredrag.

naliteten finns överallt. T.ex. minsta ouppmärksamhet på torget i Viborg kan innebära att plånboken är borta. Ingen vågar längre handla där och bussen kräver dygnetruntbekvakning. Enda sättet att skydda sig och sitt hus är att ha en skräckinjagande vakthund.

- Tacksamheten hos dem vi hjälper är stor och alltid dukas det bästa de har fram, när vi kommer. Vi har också fått många vänner som vi besöker.

- Den 22 april rullade en ny transport iväg. Både givare och de behövande uppskattar den här verksamheten och vi vet att sändningarna inte hamnar på någon svartbörsmarknad, avslutar Nils sin fängslade berättelse.

Text o foto: Jan-Erik Averås

Konstnären Erik Berg

Lördagarna den 17 och 24 april ställde Erik Berg ut träreliefer på Träffen. De som under åren har kunnat njuta av Eriks fina konstnärskap vet att han är mycket duktig. För exakt 25 år sedan var han t.ex. hedersutställare på Vårsalongen med 13 verk. Numera kan man bl.a. beskåda hans stora förnämliga reliefer i Solbringens matsal. Den här utställningen omfattade tio verk med motiv från bl.a. Bohult, Pershyttan, Malmhöjden och Tegelsmora kyrka. På grund av bl.a. reumatism klarar Erik numera bara av att göra reliefer i lite mindre format men de är nog så uttrycksfulla.

Funktionärsträff

Som en liten uppmuntran till alla våra duktiga funktionärer kommer de den 19 augusti även i år att inbjudas till en funktionärsträff på Labbsand. Vederbörande får en personlig inbjudan. Samtidigt blir funktionärsträffen en upptakt med information om höstens verksamheter. Funktionärerna bjuds också på en enkel lunch åtföljd av underhållning av något slag.

Nickkällan fyllde 25 år

Tisdagen den 6 april var det Öppet hus på Servicehuset Nickkällan med anledning av att det var 25 år sedan Nickkällan invigdes.

Platschefen på Nickkällan, Birgitta Fahlström, hälsade alla välkomna och nämnde bl.a. SPF som bidragit med sponsorhjälp till festligheterna.

Socialnämndens ordförande Bengt Johansson och socialchefen Jukka Tekonen gratulerade och erinrade både om tillblivelsen och vad som komma skall. Förrre kommunalrådet Arne Karlqvist, som var med och styrde för 25 år sedan och var med om beslutet att bygga Nickkällan. Han höll en intressant ”historisk” tillbakablick.

Festligheterna avrundades sedan med tårta och kaffe och ett bejublat framträdande av Kent Lundberg och Kjell Johansson.

Anders Jones

Spela boule i sommar

Gör som prins Bertil gjorde – spela boule

Varför inte börja spela boule i sommar? Du lär dig grunderna lätt och du behöver inte vara särskilt vältränad idrottare.

Banorna finns nedanför Strandbadet och klot kan du få låna om du vill prova på innan du skaffar egna.

Korpen arrangerar seriespel för singelspelare och dubbellag, men anmälningstiden har redan gått ut för i år. Men det går bra att spela spontant ändå, när inte banorna är upptagna av seriespel. Det brukar ofta vara spelsugna människor vid banorna. Är man ensam kan man ju alltid träna på olika kast för att förbättra tekniken och nästa år vill du kanske vara med och seriespela.

Motorik: Boule hjälper till att utveckla händighet och precision. Den bidrar också till att samordna rörelser och utveckla en god känsla av balans.

Känsla: Att spela boule är ett utmärkt sätt att utveckla hanteringskänslan och att bibehålla god avståndsbedömning. Framförallt lär den självdisciplin och självkontroll.

Glädje: Man finner glädje i att spela med saker som, efter en tid, blir lättare och lättare att hantera. Varje spelare utvecklas och det är alltid ett stort nöje att plocka en poäng, träffa ett annat klot, att lyckas med ett skott.

Socialt: Boule favoriserar mänskliga relationer och raserar vanligtvis eventuella sociala hinder. Under spelet är spelarna goda partners eller trevli-

ga motståndare. I varje omgång samråder spelarna i laget, ger råd och kommer överens om hur nästa klot ska spelas.

Intellektuellt: Boule framkallar många intellektuella kvalitéer, t.ex. koncentration, uppmärksamhet, memorering, kalkylering och att upptäcka möjligheter.

För upplysningar ring: Sture Ström, tel. 514 74.

”Den tredje åldern”

TV2 visade under mars månad en uppmärksammat temaserie om ”Den tredje åldern”. D.v.s. den ålder när människor blir pensionerade och de problem som det kan innebära. Många upplever pensioneringen som en åldersdiskriminering genom att plötsligt känna att man inte behövs mer. Många ensamma äldre kanske också sitter i stora hus.

I ett program fick man följa den märkliga och stridbara kvinnan Maggie Khun. Det var hon som startade ”Grå panterörelsen” i USA. Hon fick genom sitt engagemang både företagsledare och politiker att lyssna till hennes budskap om att även äldre kan och behövs.

Som en uppföljning visades ett program från ett företag i USA som bara anställde äldre personer därför att de var mera ansvarskännande, noga och solidariska gentemot företaget.

De anställda som hade en skiftande bakgrund i sina tidigare anställningar uppskattade också att de kände att de fortfarande klarade av sitt jobb och att de behövdes. Men den sociala gemenskapen på arbetsplatsen var inte minst viktigt, betonade de.

Vågar jag bli gammal

Boken med ovanstående titel som är nummer 9 i SPF:s skriftserie innehåller dels en beskrivning av brister i den svenska äldreomsorgen, dels – i form av en efterskrift – en efterlysning av en krisplan för morgondagens äldreomsorg. Boken publicerades i januari 2003 men är lika aktuell idag. Som en påminnelse om sakernas tillstånd utgavs nyligen vad som kallats ”en ursinnig rapport från äldrevården”. Detta skedde i form av boken ”**Vem ska ta hand om min mamma? Min dagbok inifrån äldrevården**”, skriven av journalisten och undersköterskan Anna Bäsén. Boken har väckt stor uppmärksamhet och visar, enligt många positiva recensioner, att ”den sociala ingenjörskonstens blindhet för de gamlas individualitet förblir giltig, trots alla löften om valfrihet och personliga vårdplaner”.

Bengt Aldén fick stipendium vid Distriktsstämman

Vår förening representerades vid distriktsstämman i Örebro den 14 april av tio delegater med ordföranden Anders Jones i spetsen.

Karlskogadelegaterna främre raden från vänster: Monica Albertus, Lennart Johannesson, Allan Johansson, Anders Jones, Per Leksell. Bakre raden från vänster: Bengt Aldén, Inge Liljegren, Hans Lundmark, Owe Jacobsson, Tage Mäkitalo.

Stämman inleddes med hälsningsanförande av avgående ordföranden Nils Axelström som sedan följdes av en finstämd parentation över avlidna medlemmar av Monica Albertus. Det är nu tredje året i rad som Monica Albertus anlitats för detta uppdrag.

Carl-Anders Lindsten kåserade därefter kring ”Märkliga källor, stenar och träd”.

Distriktets årliga Seniorstipendium

Årets Seniorstipendium tilldelades sedan Bengt Aldén, Karlskoga och Bo Ingberg, Örebro.

”Juryns motivering för Bengt Aldén var hans mångåriga arbete med att utveckla Karlskogaföreningens månadstidning Månadsnytt till en professionell, informativ, innehållsrik och intressant tidning”

”Medan juryns motivering för Bo Ingberg var hans engagerade och kunniga arbete i Örebro-distriktets hörselkommitté.

Bengt Aldén och Nils Axelström vid utdelningen av stipendiet.
Foto: Inge Liljegren

Stämmoförhandlingarna avklarades sedan i rask takt utan några längre diskussioner.

När det gäller distriktets ekonomiska fögderi konstaterades att resultatet med minus 43 tkr för 2002 har vänts till ett plusresultat på 63 tkr för år 2003. Men med tanke på kommande investeringar och kostnadsökningar beslöts att medlemsavgiften till distriktet ska vara oförändrad 35 kronor per medlem.

Styrelsen beviljades full ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret och den framlagda budgeten för 2004 som var försiktigt hållen och som visade på ett plusresultat på 5 tkr godkändes.

Som ny distriktsordförande efter Nils Axelström som av sagt omval valdes Mats Otterström, Örebro. När det gäller övriga ledamöter i distriktsstyrelsen kvarstår Anders Jones medan Lennart Johannesson av sagt sig återval. I hans ställe invaldes Per Leksell. Som revisorssuppleant efter Lennart Wäreby som av sagt sig återval valdes Lennart Johannesson. Vår förening representeras också i valberedningen av Bengt Aldén med Ulla Carlström som suppleant.

Distriktmötet uppmärksammades både av Radio Örebro och lokalpressen.

Bengt Aldéns kommentar var att det är mycket tack vare att karlskogaföreningen är så pass stor, och har en bred verksamhet, som gör det lättare redaktionellt.

- Jag har ju också en bakgrund som fotograf och fotohandlare i över 30 år och en nästan 10-årig anställning på Karlskoga Tidning. Till det kan läggas att jag i alla år varit en engagerad föreningsmänniska. Det har ju bidragit till en viss inblick i både fotografering, språkbruk och tidningsproduktion.

- Det är också roligt att jag kan bidra med utgivningen av Månadsnytt, även om det minsann är jobbigt att få till den ibland. Men det här stipendiet och övrig uppmuntran gör ju att jag kanske kan hålla på ett tag till om föreningen vill.

- Som bekant var det Alf Bande som för 20 år sedan började ge ut ett föreningsblad i A5 format. Det har nu vuxit till ett ofta 16-sidig tidning i A4-format. Nu har jag ju också stor hjälp av några återkommande medarbetare som Ulla Carlström, Bertil Edling, Jan-Erik Averås, Alf Bande och K.G. Torstensson m.fl. och inte minst Bo Spåre på Karlskoga Grafiska som svarar för den slutgiltiga produktionen.

Text: Anders Jones

Folken som försvann

Text och foto Ulla Averås

Under vår kryssning i Magellans sund och i Beaglekanalen från Punta Arenas i Chile till Ushuaia i Argentina hade vi möjlighet att delta i flera intressanta föreläsningar, som handlade om urbefolkningen och faunan i Patagonien och Eldslandet. Särskilt intressant var att höra om de fyra olika folkslag, som hade bott i områdena sedan ca tio-tusen år tillbaka och som skrämde de tidiga upptäcktsresandena genom sitt primitiva sätt att leva och genom sitt utseende. Av dessa folkslag finns det idag endast ett fåtal personer kvar eftersom den moderna kolonisationen och civilisationen helt enkelt tagit död på dem.

Då Magellan på 1520-talet passerade genom det som i dag heter Magellans sund och som skiljer Patagonien från Eldslandet träffade han på folkslaget **Aonikenk eller Tehuelches**, som var mycket storväxta och enligt legenden har Patagonien fått sitt namn efter de väldiga fotavtryck som folket lämnade. Patagonien betyder helt enkelt ”Det storfotade folkets land”.

De var nomader som färdades långa sträckor och jagade både stora och små villebråd som guanaco, lamadjur, och nandu, strutsfågel. Då de på 1700-talet lyckades tämja vilda hästar kunde de utöka sina domäner. De bodde i vindskydd byggda av trästänger täckta med skinn från guanaco. De bar kläder av samma skinn med pälsen vänd inåt och utsidan målad med olika geometriska figurer. På ett tryck som de utsattes för då kolonisationen började, tvingades de lämna sitt land då marken kom att kontrolleras av europeiska invandrare. De lämnade Patagonien i början av 1900-talet för att samlas längre norrut men antalet minskade och civilisationens sjukdomar drabbade dem hårt.

Folkslaget **Shelknam eller Onas** var jagande nomader, som framförallt färdades på Eldslandets stäppområden där de med pil och båge jagade guanaco. Deras sätt att leva påminde mycket om Tehuelches men de var extremt anpassade till Eldslandets hårda klimat. De saknade ofta kläder och skyddade sig mot kölden genom att smörja in sig i fett från säl och sjölejon. De bodde i hyddor byggda av trästockar med mossa och jord som tätning. Dessa hyddor flyttade de med sig från den ena bopplatsen till den andra och det var framförallt kvinnorna som hade ansvaret för att underhålla hyddorna och flytta dem. Deras föda var djuren

de jagade men också fåglar, vilda frukter, bär och svampar och då de vistades nära havet åt de naturligtvis skaldjur. 1881 då den moderna kolonisationen av Eldslandet började var antalet Shelknam ca 4000 men under endast ett fåtal årtionden försvann de helt.

Fotot är taget på museet i Puerto Williams av teckningar gjorda av den tecknare som upptäcktsresanden Robert Fitz Roy hade med sig på sin andra resa med fartyget H.M.S. Beagle. Med på samma resa var också Charles Darwin.

Kaweshkar eller Alacalufes var också nomader men levde främst längs kusterna från Penabukten i södra delen av Stilla havet till Magellans sund. De jagade säl, utter, sjölejon och fiskade samt samlade skaldjur. Det var endast kvinnorna som kunde simma och det föll naturligtvis på deras lott att dyka efter skaldjur. När de hittade en strandad val på en strand samlades de i stora grupper och ett tillfälligt läger etablerades. De färdades i kanoter gjorda av bark bunden samman med växter. De bodde antingen i dessa kanoter i vilka de hade en eld brinnande på botten eller i tillfälliga hyd-

Om andlighet, planteringar och upplagejakt

Just nu, när jag skriver detta går debatten hög – var Astrid Lindgren ”andlig” eller ej.

Den biografi, som hävdar detta, har just dragits tillbaka från förlaget, och jag funderar naturligtvis. Den enda, av hennes böcker, där jag har kunnat se en skymt av ”and-

lighet” är ”Bröderna Lejonhjärta”, men gapet är stort till t.ex. ”Pippi Långstrump”. Att det finns någon form av sens moral i alla Astrid Lindgrens böcker är vi nog alla överens om, men ”andlighet”? Min egen reflexion om allt detta rabalder är – Astrid Lindgren, jag tror att Du skulle ha avfärdat det här med en fnysning!

Frösådd

Om ni tittade in hos mig just nu skulle ni upptäcka att varje fönsterbräda och andra utrymmen är fullpackade av små pottor av alla de slag – torvkrukor och plastdito, där små gröna ”musöron” sticker upp.

Varje vår är jag en riktig ”sågumma” – egentligen ganska oförståeligt, eftersom jag redan i tonåren bestämt mig för att aldrig någonsin i mitt vuxna liv befatta mig med någon form av trädgårdsarbete!

Barndomens oändliga trädgårdsland, där man antingen skulle plocka bär eller rensa ogräs var tillräckligt för att få mig att bestämma – aldrig mer.

Men man ska aldrig säga aldrig – nu är jag lika förväntansfull, som när jag som femåring fick min första fröpåse och gick där och väntade på att fröna skulle spira. Det gjorde dom, men försvann lika

snabbt eftersom mina två år äldre syskon påstod att det var ogräs som skulle ryckas upp!

Nåväl, här rycks inget upp, här väntas!

Upplagejakten!

Nu till något helt annat, ibland när jag står i en lång kö till kassan hos min hökare gör jag något riktigt fult! Jag tjuvläser i någon kolorerad blaska, eller snarare tjuvtittar.

”Äntligen (säger Svenska Gamtidning) har prins William hittat kärleken!” Vadå ”äntligen” – gossen är 21 år. Låt oss hoppas att han tar ännu några år på sig att finna ”den rätta”.

”Victoria med barn” utropar en annan framsida plus en fin bild av vår kronprinsessa. Den måste jag ju glutta lite i. Det handlade helt enkelt om att Victoria gjort ett besök på ett dagis, där hon omgavs av massor med just BARN!

Allting tycks vara tillåtet då det gäller att höja upplagorna.

GLAD SOMMAR!

Ulla

dor täckta med sälskinn. De levde i ett område med extremt hårt väder med bl a ca 4000 mm regn per år, hårda vindar och ett omgivande vatten som alltid var kallt p g a de smältande glaciärerna. Idag finns endast sju personer av denna stam kvar och de bor i den lilla orten Puerto Eden, som vi besökte under vår båtture genom de chilenska fjordarna. De lever fortfarande ett primitivt liv och den moderna civilisationens sjukdomar, förgiftade skaldjur och alkohol, som introducerades av säl- och valjägare har gått hårt åt befolkningen.

Den fjärde stammen är **Yamanas** eller **Yaghans**, som levde i området runt Beaglekanalen och de påminde mycket om Kaweshkar. Den anglikanska missionen, som började verka i Ushuaia 1876 och sedan flyttade till Navarino ön, tillhör Chile, arbetade hårt för att civilisera detta folkslag men även de slogs ut av sjukdomar och alkoholism, som följde i spåren av bl. a guldrushen 1893. I dag finns det bara två personer kvar och de bor i det lilla samhället Ukika utanför Puerto Williams, som är världens sydligaste ort.

Om Valborgsmäsoeldar och Tre kronors brand

Sammanställt av Bertil Edling

Om några dagar är det dags att återigen hälsa den efterlängtnade våren välkommen med körsång och vårtal och gärna kring en värmande Valborgsmäsoeld. Bruket att tända eldar på Valborgsmässokvällen har en lång tradition i vårt land.

Från början var det en östsvensk sed troligen med ursprung i Uppland på 1700-talet. I våra dagar har seden spritts över hela landet och allmänt ersatt de tidigare påskeldarna i Västsverige och midsommareldarna i Sydsverige.

I det gamla bondesamhället var det mycket oväsen kring valborgsmäsoelden, man sköt, slog på trummor, skramlade med grytlock och skrek. Orsaken var att man med eldarna och larret ville skrämja bort vargarna innan boskapen släpptes ut på sommarbete. På en del håll trodde man att boskapen gick fri från vilddjursangrepp inom de gränser som eldens lågor kunde ses!

Tre kronor

Ishockeylaget Tre kronor är vi alla bekanta med liksom att tre kronor finns med i det svenska riksvapnet. Däremot är det troligen mindre bekant att Tre kronor också var beteckningen på det kungliga slottet som föregick nuvarande Stockholms slott.

I maj är det 307 år sedan detta slott ödelades genom en våldsamt brand, som gjorde ett mycket starkt intryck på sin samtid. Vem eller vad som orsakade branden är delvis alltså en olöst gåta.

Kärnan till Tre kronor var från början ett 25 meter högt granittorn, s.k. kastal, strategiskt beläget på samma ställe som det nuvarande slottet. Kring detta kärntorn lät Birger Jarl bygga en borg på 1250-talet. Allteftersom Stockholm växte och blev landets viktigaste stad byggdes borgen ut. Fr. o. m. Gustav Vasa blev den permanentbostad för våra kungar. Efter dennes död användes dock inte borgen längre som försvarsborg. Istället förvandlades det till ett renässansslott med hjälp av framstående arkitekter och konstnärer från de ledande europeiska furstehusen.

Slottet var dock fortfarande ett lappverk av sammanbyggda hus i olika stilarter, varav flera med halmtak. Brandfaran var uppenbar. Karl XI beslöt 1690 att bygga om slottet i barockstil. Uppdraget anförtroddes Nicodemus Tessin d.y.

Ny förödande brand

År 1697 stod norra längan mot Norrström färdig. Men den 7 maj samma år brann hela det gamla slottet ned och kärntornet störtade samman. Brandförloppet gick mycket snabbt. Vid 14-tiden började det brinna på vinden i skröp runt en trasig skorsten. Branden spred sig snabbt över helat taket och åt sig sedan nedåt, våning för våning. En slottsknekt vittnade att han såg "elden vara över hela slottet". Knappt en timme senare hade elden nått kärntorget Tre kronor och med ett väldigt brak rasade de åtta kanoner som stått uppställda överst i tornet genom trossbottnar och valv ända ner i källaren. Strax därefter hördes ett fruktansvärt dån. Tornet med sin spira med de gyllene kronorna störtade samman.

När mörkret sänkte sig över staden var slottet ödelagt. Endast delar av norra längan stod kvar.

Slottet Tre kronor enligt Eric Dahlbergh i hans praktverk "Suecia antiqua et hodierna" (Gamla och Nya Sverige) från 1600-talet.

Tessin fick nytt slottsuppdrag

Det spekulerades våldeliga om branden var anlagd. Några misstänkte Tessin eftersom han lär ha haft svårt att dölja sin förtjusning när slottet brann ned. Hur som helst med detta, redan några dagar efter branden fick han uppdraget att rita ett nytt slott. Han lovade att det skulle stå klart inom sex år!

Men där räknade han rejält fel. Byggnadsarbetena kom att ligga nere länge bl.a. på grund av Karl XII:s krig. Det tog 57 år innan kung Adolf Fredrik kunde flytta in på Stockholms slott år 1754 och då hade Tessin varit död i 26 år!

Vill du se ett underverk?

Det står en man på en klippa
Han har fjädrar och örter i handen
Se hur han sträcker sina armar
upp mot molnen, ut över landen
Han behöver ingen död kyrka
Han behöver inga stickor och plån
Han kan sin sak han känner sin styrka
Han vet var den kommer ifrån
Han har kropp, han har själ, han har ande
och han tar hand om alla tre
Han kan jaga, han kan känna
Han kan gå upp på klippan och be
Han behöver inga katedraler
Han har sitt tempel där han står
Han behöver inga kardinaler
Han behöver bara vinden i sitt hår
Vill du se ett underverk?
Vill du se ett mirakel idag?
Gå upp på klippan, gå upp på ett berg
Gå dit upp och stanna kvar där ett tag
Du behöver inga processioner
Ingen guldbroderad skrud
Du behöver inga orgeltoner
för att gå upp och möta Gud.

U. Lundell

Ovanstående dikt är insänd av Gun-Britt Lindberg som samtidigt bifogat följande tänkvärda rader:

När TV och tidningar berättar och skriver hur kristna, katoliker, muslimer, judar m.fl. tycker det är rätt det dom gör med varandra. Då vill jag inte vara med längre.

Jag går ut i naturen och kopplar en direktlinje och det ger mig tröst när livet är jobbigt ibland. Men även när det är OK är det inte fel att prata. Det är väl inte religionen det är fel på, utan människorna.

**Alla människor är födda fria
Och lika i värde och rättigheter.
De är utrustade med förnuft och samvete
Och bör handla mot varandra i en anda av
Broderskap.**

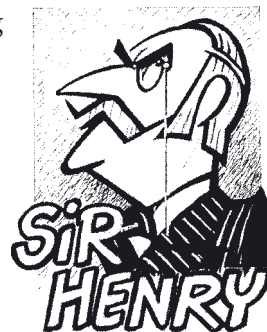
FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Barnmorskan till den femåriga grabben:

- Vill du se din lillasyster, som storken just kommit med?

- Nej, jag vill hellre se storken!

- Har jag gjort allting riktigt? Frågade den unge kandidaten efter förlossningen. Överläkaren nickade belåtet och sa:
- Det var bara på slutet ni gjorde ett litet fel.
Ni skulle ha klappat den nyfödde i baken – inte modern.

Inte långt från ingången till SPF-Träffen står ett Magnoliaträd som i slutet av April slår ut sina vita blommor på nakna grenar!

I Ekmansdalens sluttning i nordväst det står som en främling ifrån Söders län som varje vår sin vita blomma tänder och då blir firad som en hedersgäst

På naken gren är blomman en protest mot sommarns dröjsmål och den sänder ett budskap om att det är dags det händer nånting och bjuder upp till vårlig fest.

Magnolia. Du klarat av klimatet i detta undanskymda reservatet till glädje stor för väl ett fåtal fans.

Du vore värd att mycket mera hyllas när våra bröst av glädjetoner fyllas och livet än en gång skall ges en chans.

K.G.

Tänkvärt

Störst är det goda du har gjort och den glädje du har skänkt andra.

Vår tid har gett oss tidsbesparande apparater – men också apparater som suger upp tidsvinsten.

Det är viktigare hur vi lever än hur länge vi lever.

Gamle smeden Johansson for in till vårdcentralen och satte sig i väntrummet för att konsultera doktorn. Där satt han timme efter timme utan resultat. Slutligen reste han sig och gick muttrande mot utgången.

- Nä, nu går jag hem och dör en naturlig död!

SPF:s resekommitté inbjuder till

Visingsö

19 maj. Pris 495:-

Fullbokad endast återbudsplatser.

Stockholms skärgård

4 juni och 11 juni. Pris 475:-

Fullbokade endast återbudsplatser.

Dalarna

26 augusti. Pris 445:-

Följ med på vår resa som för oss till Dalarna och en vacker disponentpark i Grängesberg.

Här bjuds vi på kaffe och smörgås medan vår guide berättar om parken.

Vi besöker sedan Axel Munthes Hildasholm i Leksand,

lunch på Greens hotell i Tällberg,

vi beger oss sedan till Dan Anderssons finnskogar.

Falbygden

27 september. Pris 350:-

Besök på Falbygdens ost och Harald Wibergs konstgård i Redberga.

Buss t&r. Förmiddagskaffe, lunch.

Tiggarestudenten, Sjöfleoperan

31 oktober. Pris 595:-

Inkl. bussresa, kaffe före föreställningen. Biljett, middag på Knusesunds gästgiveri.

Vi planerar för fler resor under hösten.

Bl.a. en teaterresa till Dramaten i Stockholm.

Är Du intresserad hör av Dig till resekommittén eller till expeditionen.

Den som har gjort en resa har alltid något att berätta.

Välkomna att resa med oss i Resekommittén:

Sickan Andersson tel. 140 03 • Elvi Ström tel. 383 30 • SPF:s expedition tel. 302 40.

OBS! Till er som betalar till SPF:s expedition: Medtag jämna pengar.